

УДК 94(437)"1925/1930":314.245(100)

**СОЦІАЛІСТИЧНА ЛІГА НОВОГО СХОДУ (ПРАГА, 1925–1929(30))
ЯК ОДНА ЗІ СПРОБ ВИПРАЛЕННЯ ПОМИЛОК
ВЕРСАЛЬСЬКО-ВАШИНГТОНСЬКОЇ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ**

Зубко Ольга

Соціалістична Ліга Нового Сходу (СЛНС) – політична організація, що функціонувала у Празі протягом 1925-х – 1929(30)-х рр., завдячуючи зусилля, насамперед українських, російських і білоруських соціалістів. Її поява була спричинена намаганням розв'язати болюче «національне питання» на Сході Європи за умови вже розіграної «західноукраїнської політичної карти». Діяльність Соціалістичної Ліги в 1925–1929(30) рр. на світових (політичній та історичній) аренах повчальна для нинішніх істориків і політологів декількома вагомими моментами. По-перше, її поява була фактично головним соціалістичним імперативом – прагненням повалення окупаційного комуністичного режиму в Україні, домаганням української незалежності та соборності, а також співпрацею з соціалістичними та демократичними осередками української та інших національних еміграцій окупованих більшовиками країн. По-друге, діяльність Соціалістичної Ліги продемонструвала, що практично вперше представники російської демократії (насамперед есери-черновці, а також представники деяких інших російських політичних сил відмовилися від шовіністичної ідеї «єдиної та неподільної») зробили зустрічний крок до порозуміння й погодилися на створення союзу з представниками неросійських демократичних еліт. По-третє, факт співпраці з російськими демократами українських, білоруських, вірменських та єврейських соціалістів свідчив про відсутність у останніх штучної русофобії, невизнання і несприйняття Росії та росіян загалом.

Ключові слова: Версальсько-Вашингтонська система міжнародних домовленостей, українська політична еміграція, міжвоєнна ЧСР, есери.

Українські історики О. Реєнт і О. Лисенко слушно зауважили про те, що історія іноді дарує науковцям можливість проведення паралелей, пошуку асоціацій між окремими, часом доволі віддаленими хронологічно подіями. «Кліо ніби дає уроки, повторюючи деякі історичні сюжети (хоча і з певними змінами), та людство вперто не бажає їх засвоювати. Водночас замість того, щоб засісти за підручник з історії, воно знову і знову береться за зброю» [1].

Привабливе геостратегічне становище України зробило її на початку ХХ століття, завдяки економічному потенціалу та географічному місцезнаходженню, справжнім «яблуком розбрату». Закінчення Першої ж світової війни, що співпало із початком національно-визвольних змагань, й поготів показало, що Україна – «ласий шматок» як для здавалось би «колишніх» пангерманців з австро-угорцями, так і панславистів. Розігравалася «українська карта» і впродовж «золотих 20-х» у Європі.

Як відомо, Версальсько-Вашингтонська система – це система міжнародних домовленостей, яка визначила відносини у світі після закінчення Першої світової війни. Система (основу котрої, нагадаємо, становив як, власне, Версальський мирний договір із рядом договорів Версальської системи, так і угоди, ухвалені на Вашингтонській конференції 1921–1922 рр.) була встановлена державами-переможцями, насамперед, США, Великобританією, Францією та Японією. Проте, перекроюючи політичну карту світу, переможці – безпосередні архітектори системи – не мали чіткої програми європейської економічної відбудови. І саме ця фатальна помилка призвела згодом до її краху.

У рамках Версальсько-Вашингтонської системи була створена також Ліга Націй як міжнародна організація, що мала на меті розвиток співпраці між народами і гарантію миру та безпеки. Однак, на думку українських політичних вихідців, що опинилися у міжвоєнній Чехословаччині після поразки Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., Ліга Націй зовсім не дотримувалася поставленої перед нею мети та ігнорувала кілька вагомих принципів діяльності. Зокрема принципів рівноправності націй, запобігання міжнародним конфліктам та застосування економічних і політичних санкцій проти агресорів. Тобто, організація, за переконанням міжвоєнної української еміграційної громади в ЧСР, фактично ігнорувала лише механізм запобігання міжнародним кризам. Тому на противагу існуючій Лізі Націй (фактично, принципу переможців) було здійснено спробу протиставити Соціалістичну Лігу Нового Сходу (СЛНС) (принцип націй – програму вирішення «національного питання» на Сході Європи). Також зауважимо: національне питання мало вирішитися саме на Сході Європи, тобто там, де запанував комунізм, оскільки «західноукраїнська карта» вже була розіграна. Сен-Жерменський мир (1919), Тріанонський мир (1920), Ризький мир (1921) та Бессарабський протокол (1920) закріпили Західну Волинь, Галичину, Холмщину, Підляшшя – за Польщею; Буковину, Північну і Південну Бессарабію – за Румунією; Закарпаття – за Чехословаччиною.

Проблему створення та діяльності СЛНС у контексті історії російської та білоруської політичної еміграції в Європі докладно вивчала авторка цієї статті [2, 3, 4, 5, 6]. У 2017–2018 рр. побіжні згадки про СЛНС можна віднайти в наукових розвідках О. Сухобокової (Київ) та М. Томека (Прага). Ольга Сухобокова зосередила свою увагу на дослідженні внеску празької групи УПРС, так званих «есерів-шаповалівців», у розбудову та діяльність організації [7]. Тоді як Мирослав Томек зробив акцент на визначній ролі одного із головних ідеологів Соціалістичної Ліги, лідера празької групи УПРС – Микити Юхимовича Шаповала [8]. І це за умови, що більшість документів фонду «Соціалістична Ліга Нового Сходу в Празі. 1925–1928 рр.» (Ф. 3948) – найповнішої в Україні колекції докумен-

тів цієї організації – яка зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в м. Києві, не введено до наукового обігу.

Діяльність Соціалістичної Ліги в 1925–1929(30) рр. на світових (політичній та історичній) аренах повчальна для нинішніх істориків і політологів кількома вагомими моментами.

По-перше, її поява була, фактично, головним соціалістичним імперативом – прагненням повалення окупаційного комуністичного режиму в Україні, домаганням української незалежності та соборності, а також співпрацею із соціалістичними та демократичними осередками української та інших національних еміграцій окупованих більшовиками країн. Давалися взнаки не тільки крах «еміграційної концепції швидкого повернення» і початок «поворотництва», а й сам факт створення політичної організації на принципах рівноправності націй і взаємного визнання за кожним народом права на незалежне державне існування. Та найголовніше: ця політична організація, на відміну від Ліги Націй, спромоглася виробити чітку програму економічного розвитку майбутніх держав-учасниць союзу.

Соціалістична Ліга Нового Сходу функціонувала у Празі протягом 1926–1929(30)-х рр., завдячуючи зусиллям, насамперед, українських, російських і білоруських соціалістів: Микити Шаповала, Никифора Григорієва, Микити Мандрики, Віктора Чернова, Віссаріона Гуревіча, Григорія Шрейдера, Тамаша Гриба, Василя Захарки, Петра Кречевського та інших. Згодом до складу організації, поділяючи її мету та завдання, спрямовані на «мирне врегулювання національного питання на Сході Європи», приєдналися діячі Вірменського революційного союзу «Дашнакцютун» (Н. Нікогосян, О. Акінян, Е. Айрапецян, Н. Бадалян) та Єврейського «Паалей Ціон» – Соломон Гольдельман і Хаїм Житловський. Епізодично у діяльності Ліги брали участь діячі пражської філії Грузинської соціал-демократичної партії, Націонал-демократичної партії гірців Північного Кавказу, Кубанської громади.

Починаючи із жовтня 1926 р. й впродовж дванадцяти місяців, на спільних її засіданнях (22-х – О. З.), які відбувалися практично щотижнево, у процесі обмірковування питань координації спільної діяльності соціалістичних сил щодо ідеологічного протистояння більшовизму та фашизму (фашизму в розумінні «чорного імперіалізму капіталу» – О. З.), під час дискусій та обговорень поступово випрацьовувалася політична платформа організації та завершувалося організаційне оформлення. Так, згідно з узгодженим статутом та його основними положеннями, Ліга оголошувалася персональним (поосібним) об'єднанням представників соціалістичних партій, які ставили перед собою мету «створити таку морально-політичну атмосферу, що була б конче необхідною та доцільною для

врегулювання національного питання в Східній Європі». Відзначимо, що питання «поосібності» було вимушеним для організаторів. Пояснювалося все негативною позицією Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу у ставленні до СЛНС. Окремим параграфом в статуті було занотовано й інше: членами Соціалістичної Ліги можуть бути не тільки представники народів, «які в силу історичних обставин опинилися в складі Радянського Союзу, але й ті, які межують із кордонами останнього» (Фінляндія, Польща, країни Балтії), а також представники тих народів, «культурно-господарське життя яких тяжіє до аграрного Сходу». Цей параграф з часом був поглиблений пропозицією українських соціалістів приймати до лав організації тільки тих «народних представників», які є соціалістами за переконанням.

У Статуті організації, опрацьованому спеціально створеною комісією, обстоювалася думка, що реальною умовою врегулювання національного питання в Східній Європі є визнання рівноправності націй, їхнього невід'ємного права на самовизначення аж до повної незалежності та демократизація міжнародних відносин. Окремо до Статуту СЛНС були включені положення про незалежність та захист національних меншин, про політичну сутність соціалістичного інтернаціоналізму, про організацію плебісциту у випадку оголошення суверенітету, про пропорційну ліквідацію боргів у випадку розподілу загальнодержавної власності, про вирішення суперечливих міжнародних і міжнаціональних конфліктів.

У політичній програмі Соціалістичної Ліги акцентувалася увага і на обстоюванні ідеї створення на теренах колишнього СРСР «вільного союзу нових національних держав» («трудових республік») на основі ряду певних принципів:

- 1) проведення солідарної та консолідованої міжнародної політики;
- 2) взаємної гарантії суверенітету суб'єктів союзу, шляхом підписання загальної й обов'язкової для всіх сторін військової конвенції;
- 3) взаємної гарантії прав національних меншин, завдяки підписанню міжнародного статуту, у якому чітко окреслювався б правовий статус останніх;
- 4) міцне економічне («народногосподарське») та фінансове співробітництво;
- 5) створення митного та тарифного союзів;
- 6) вирішення зовнішніх та внутрішніх проблем, насамперед власними силами;
- 7) створення союзного трибуналу для вирішення серйозних міждержавних й міжнаціональних суперечок.

Вагомими умовами здійснення окреслених завдань мали стати пробудження політичної активності соціалістичних антибільшовицьких сил як на еміграції, так і в СРСР; створення єдиного соціалістичного фронту; викриття сутності «білого» й «червоного» імперіалізму, великодержавності та шовінізму. Пропо-

нувалося навіть створити міжнародну комісію із представників європейських соціалістичних партій з морально-юридичної експертизи Ризького мирного договору 1921 р. як «ганебного акту» порушення цілісності економічного й національно-культурного життя українського й білоруського народів.

Паралельно із комісією, яка займалася розробкою програмових положень, було створено й так звану «Ініціативну групу СЛНС», яка влітку 1927 р. зосередила увагу на розробці «Декларації до трудящих усіх націй». У цьому програмовому документі було проаналізовано, по-перше, тогочасну політичну міжнародну ситуацію в Європі, по-друге, визначено політичну лінію Ліги – ідейне несприйняття і активну протидію «червоному імперіалізму Кремля» (більшовизму) і «чорному імперіалізму капіталу» (фашизму) та, по-третє, наголошувалось, що більшовизм в Радянському Союзі може бути зліквідований під тиском власних внутрішніх проблем, а не через військову іноземну інтервенцію, отож «трудова демократія Східної Європи» за таких умов мала морально й організаційно готуватися до нового народно-громадського підйому в СРСР. (Йшлося про переконання, що комунізм під тиском вимушеного переходу від «політики воєнного комунізму» до «нової економічної політики», сам себе знешкодить. – О. З.).

Як уже зазначалося вище, ця політична організація, на відміну від Ліги Націй, спромоглася виробити чітку програму економічного розвитку майбутніх держав-учасниць союзу. Як підкреслював Никифор Григоріїв: «Ліга має бути соціалістичною не лише за назвою, але і за змістом, аби в Європі її сприймали серйозно» [7, 136]. Власне, з ініціативи Григорієва у Лізі було відкрито ощадно-позикову касу «Слов'янська взаємність».

Окремим напрямком діяльності СЛНС стало вивчення та теоретична розробка національних проблем і пов'язаних із ними питань, видання наукових праць, книг, брошур, періодичних органів, що кореспондувалося із діяльністю Українського інституту громадознавства у Празі (згодом Українського Соціологічного інституту), заснованого українськими есерами. У 1928–1929 рр. вийшло два числа «Вісника Соціалістичної Ліги Нового Сходу», що інформували про її завдання та діяльність, а головне пропагували об'єднання соціалістів Східної Європи для спільної боротьби із СРСР та розв'язання національного питання на основі програми СЛНС.

По-друге, діяльність Соціалістичної Ліги продемонструвала, що практично вперше представники російської демократії (насамперед есери-черновці, а також представники деяких інших російських політичних сил відмовилися від шовіністичної ідеї «єдиної та неподільної») зробили зустрічний крок до порозуміння й погодилися на створення союзу із представниками неросійських демократичних еліт. Практично вперше російські демократи публічно визнали укра-

їнців, білорусів, кавказців самостійними та суверенними народами, підтримали прагнення усіх неросійських народів колишньої Російської імперії мати свою власну державність, вільно плекати свої економіку та культуру.

Онук російського есера Віктора Чернова, кандидат фізико-математичних наук і доцент Незалежного Московського університету Олександр Сосінський відзначив у 2014 р., що його дід мав певні моральні принципи, які намагався ніколи не порушувати (намагався залишитися людиною за будь-яких обставин) і, загалом, був морально-стійкою особою за життя, починаючи від спроби помститися особисто Азефу і закінчуючи ідеологічними сварками із соратниками по партії. Однак, найголовніше в цьому аспекті те, що саме Чернов підняв питання нетотожності понять «російське–великоруське»: *«Русское не идентично великоросскому, а русская культура и великорусская этнография – это разные вещи, и их нельзя отождествлять»* [9, 260]. Суб'єктивний, погодимося, погляд онука Чернова підкріплює лист Микити Шаповала до Микити Мандрики від 19 лютого 1928 р.: *«Бачився із Крофтою*... Я розповів йому про Лігу Нового Сходу. Він не зреагував на це, як і Гірса**. До Ліги холодні. В той же день мав 2½ годинну розмову з Др. Завазalom***. Тут усе розкрилося: вони проти групи Чернова. Чернов зірвав руський єдиний фронт у національній справі, спеціально в українській. Росія воюватиме із самостійною Україною, доки твердо не стане на Чорному морі. З групою Чернова треба бути обережно. Він не такий популярний в Росії, як думають черновці. Тепер російські есери [єднуються], скоро буде з'їзд і його виключать з партії... Однак ми не підемо на розбиття Ліги і не одиураємося від черновців...»* [10, 153 зв.].

По-третє, факт спільної співпраці з російськими демократами українських, білоруських, вірменських та єврейських соціалістів свідчив про відсутність в останніх штучної русофобії, невизнання і несприйняття Росії і росіян загалом. Хоча за таку позицію есери-шаповалівці були не одноразово «биті» політичними опонентами шляхом вихоплення окремих тез із загального контексту. Наприклад, в аналітично-інформаційній записці Державного центру УНР серед іншого наголошувалося: *«Шаповала зі всіма його приятелями та співробітниками, як то Никифор Григорійв, Микита Мандрика, Шелухин та інші, не можна вважати за самостійників тим більше, що Григорійв не раз у друкові заявляв, що Україна безсила боротися проти Москви, а тому мовляв, нічого плекати самостійництво»* [7, 137].

За два-три роки після створення Соціалістичної Ліги з'ясувалося, що її діяльність не має особливих перспектив. Робота організації в 1929 р. виявилася вкрай неефективною, головню через ігнорування Європою, насамперед Лігою Націй, національних проблем східноєвропейських народів. А початок світової еконо-

мічної кризи та загострення внутрішніх проблем у провідних європейських країнах позбавив керівників СЛНС надії на реалізацію поставлених перед нею завдань. На початку 1930-х років організація остаточно припинила свою діяльність.

Отже, Соціалістична Ліга Нового Сходу як спроба виправлення Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних домовленостей другої половини 1920-х закликає нас врахувати усі помилки її роботи вже напередодні 2020-х, використавши за таких умов її багатющій теоретичний спадок щодо обґрунтування національного питання за умови чергового розіграшу «української карти» на світових (історичній і політичній) аренах.

* Крофта Каміль (1876–1945) – чеський урядовець, в 1920-х – уповноважений міністр, один із заступників міністра закордонних справ ЧСР; історик та дипломат. Міністр закордонних справ ЧСР в 1936–1938 рр.

** Гірса Вацлав (1875–1954) – чеський лікар та дипломат; другий заступник міністра закордонних справ ЧСР, посол Чехословаччини в Польщі, Латвії, Естонії, Фінляндії та Югославії.

*** Др. Завазал (?) – чеський урядовець, радник Міністерства закордонних справ, керівник департаменту біженців.

Abstract

The Socialist League of the New East (SLNS) is a political organization that has functioned in Prague during 1926–1929(30), thanks to the efforts of the Ukrainian, Russian and Byelorussian socialists. Its appearance was caused by efforts to solve the painful «national question» in Eastern Europe, provided the «Western Ukrainian political map» has already been played out. The activities of the Socialist League in 1926–1929(30) years in the world (political and historical) arenas instruct the current historians and political scientists several important points. Firstly, its appearance was, in fact, the main socialist imperative – the desire to overthrow the occupational communist regime in Ukraine, the claim of Ukrainian independence and collectivism, as well as cooperation with the socialist and democratic branches of Ukrainian and other national emigration occupied by the Bolsheviks of the countries. Secondly, the activities of the Socialist League demonstrated that practically for the first time the representatives of the Russian democracy (in the first instance the Socialist-Revolutionaries (esery), as well as representatives of some other Russian political forces, denied the chauvinistic idea of «unitary and indivisible») made a counter-step to the understanding and agreed to create an alliance with representatives of non-Russian democratic elites. Thirdly, the fact of joint cooperation with the Russian democrats of the Ukrainian, Byelorussian, Armenian and Jewish socialists testified to the absence of the latest artificial Russophobia, the non-recognition and rejection of Russia and the Russians in general.

Key words: *Versailles-Washington system of the international agreement, Ukrainian political emigration, interwar CSR, Socialist-Revolutionaries (Esery).*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Реєнт О. П., Лисенко О. Є. Українське питання в період Першої та Другої світових воєн: спроба порівняльного аналізу. URL: <http://history.org.ua/JournALL/histname/26/2.pdf> (дата звернення: 14.02.2017).
2. Сацыялістычная Ліга Новага Ўсходу: Энцыклапедыя гісторыі Беларусі у 6 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск. Ін-т гісторыі НАН Беларусі, 2003. Т. 6, кн. 2. С. 343–344.
3. Зубко О. Соціалістична Ліга Нового Сходу: українська інтерпретація питання. *Вісник Наукового товариства ім. Тараса Шевченка. НТШ-Схід*. Донецьк, 2004. Т. 5. С. 106–114.
4. Зубко О. Записки о Социалистической Лиге Нового Востока. *Наука и школа*. М.: Изд. Московского государственного педагогического университета, 2008. № 1. С. 70–71.
5. Зубко О. Рижский мирный договор глазами белорусской политической эмиграции. *Геополитические трансформации в Восточной Европе между двумя мировыми войнами. (К 90-летию подписания Рижского мирного договора): сборник материалов междунар. научн.-практ. конф.*; Брест, 17–18 марта 2011 г. / Брест. гос. ун-т имени А. С. Пушкина; редкол.: М. Э. Чесновский (гл. ред. [и др.]). Брест: БрГУ, 2011. С. 267–272.
6. Зубко О. *Белорусские эсеры*. URL: <http://www.istpravda.ru/bel/research/9889> (дата звернення: 31.05.2016).
7. Сухобокова О. Празька група УПРС та створення Соціалістичної Ліги Нового Сходу. *Східноєвропейський історичний вісник*. Вип. 6. Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2018. С. 133–139. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.6.123766>
8. Томек М. «Микита Шаповал і Соціалістична Ліга Ново Сходу: призабутий епізод з історії української еміграції». *Програма Міжнародної конференції україністів у Празі «Україна як культурний та історичний наратив (мова, історія, література)*. 24–26 листопада 2017 р., Прага (Карловий університет). URL: https://www.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/2017/11/Konference-ukrajinist%C5%AF_17_program.pdf (дата звернення: 13.12.2018)
9. Сосинский А. Мой дед эсер В. М. Чернов. *Судьбы демократического социализма в России: сб. материалов конф.* / Научн.-информ. и просвет. Центр «Мемориал», Постоянно действующий семинар «Левые в России: история и современность», Фонд Розы Люксембург. Фил. В РФ; отв. ред. К. Н. Морозов; сост. К. Н. Морозов, А. Ю. Суслов. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2014. С. 256–263.
10. ЦДАВО України. (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України в м. Києві). Ф. 3562. Оп. 1. Спр. 100.

References

1. Reyent, O. P., Ly'senko, O. Ye. Ukrayins'ke py'tannya v period Pershoyi ta Drugoyi svitovy'x voyen: sproba porivnyal'nogo analizu [*The Ukrainian Question During the First and Second World Wars: An Attempt for Comparative Analysis*]. URL: <http://history.org.ua/JournALL/histname/26/2.pdf> (data zvernennya: 14.02.2017)
2. Sacyjalistychnaja Liga Novaga Wshodu [*Socialist League of the New East*]: Jen-cyklapedyja gistoryi Belarusi u 6 t. / rjedkal.: G. P. Pashkow (gal. rjed.) [i insh.] Minsk. In-t gistoryi NAN Belarusi, 2003. T. 6, kn. 2, 343–344.
3. Zubko, O. (2004) Socialisty'chna Liga Novogo Sxodu: ukrayins'ka interpreta-ciya py'tannya [*Socialist League of the New East: Ukrainian interpretation of the question*]. *Visnyk Naukovogo tovary'stva im. Tarasa Shevchenka. NTSh-Sxid. Donecz'k*, т. 5, 106–114.
4. Zubko, O. (2008) Zapiski o Socialisticheskoy Lige Novogo Vostoka [*Notes on the Socialist League of the New East*]. *Nauka i shkola*. M.: Izd. Moskovskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. № 1, 70–71.
5. Zubko, O. (2011) Rizhskij mirnyj dogovor glazami belorusskoj politicheskoy jemigracii [*Riga Peace Treaty in the eyes of the Belarusian political emigration*]. *Geopoliticheskie transformacii v Vostochnoj Evrope mezhdum dvumja mirovymi vojnami. (K 90-letiju podpisanija Rizhskogo mirnogo dogovora): sbornik materialov mezhdunar. nauchn.-prakt. konf.*; Brest, 17–18 marta 2011 g. / Brest. gos. un-t imeni A. S. Pushkina; redkol.: M. Je. Chesnovskij (gl. red.) [i dr.]. Brest: BrGU, 267–272.
6. Zubko, O. *Belorusskie jesery* [*Belarusian SRs*] URL: <http://www.istpravda.ru/bel/research/9889> (data zvernennya: 31.05.2016)
7. Suxobokova, O. (2018) Praz'ka grupa UPRS ta stvorennja Socialisty'chnoyi Li-gy' Novogo Sxodu [*The Prague UPS Group and the creation of the Socialist League of the New East*]. *Sxidnoyevropejs'kyj istory'chnyj visnyk*. Vy'p. 6. Drogoby'ch, Drogoby'cz'kyj derzhavnyj pedagogichnyj univertytet imeni Ivana Franka, 133–139. URL: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.6.123766>
8. Tomek, M. «My'ky'ta Shapoval i Socialisty'chna Liga Novo Sxodu: pry'zabu-ty'j epizod z istoriyi ukrayins'koyi emigraciyi» [«*Mykyta Shapoval and the Socialist League of the New East: A Forgotten Episode on the History of Ukrainian Emigration*»]. *Programa Mizhnarodnoyi konferenciyi ukrajynistiv u Prazi «Ukrayina yak kul'turnyj ta istory'chnyj naraty'v (mova, istoriya, literatura)*. 24–26 ly'stopada 2017 r., Praga (Karlovyj univertytet). URL: https://www.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/2017/11/Konference-ukrajynist%20AF_17_program.pdf (data zvernennya: 13.12.2018)

9. Sosinskij, A. Moj ded jeser V. M. Chernov [My grandfather Social Revolutionary V. M. Chernov]. *Sud'by demokraticeskogo socializma v Rossii: sb. Materialov konf. / Nauchn.-inform. i prosvet. Centr «Memorial», Postojanno dejstvujushhij seminar «Levye v Rossii: istorija i sovremennost'», Fond Rozy Ljuksemburg. Fil. V RF; otv. red. K. N. Morozov; sost. K. N. Morozov, A. Ju. Suslov. Moskva: Izdatel'stvo im. Sabashnikovyh, 2014, 256–263.*
10. CzDAVOVU (Central'ny'j derzhavny'j arxiv vy'shhy'x organiv vlady' ta upravlinnya Ukrayiny' v m. Ky'yevi). [The Central State Archives of the Supreme Governments and Governments of Ukraine in Kyiv] F. 3562. Op. 1. Spr. 100.

УДК 32(40:32(470)]632(479.24)

**SPOILERS AND BLACK KNIGHTS OF DEMOCRATIZATION:
WHY THE EXPERIENCE OF THE WEST
IN FIGHTING RUSSIA'S STRATEGIES IS USEFUL FOR GEORGIA?**

Machitidze Ivanna

The combination of democratic promotion and democratic consolidation has long become a catch phrase for states to be recognized as high-achievers and their societies to be labelled as free. The West, the driving force of both processes, has underestimated the risk that the fruits of democracy promotion would be used for more nefarious goals than to aid its direct beneficiaries. However the democratization process opens «windows of opportunity» for external actors to meddle via political parties and vibrant civil society, and find it relatively easy to breed agents that influence public opinion through country's media freedom.

This paper argues that Georgia should keep a close eye on Russia's actions in the West to learn the Kremlin's strategies to undermine democracy; known Russian tactics include exploiting popular dissatisfaction, deepening internal divisions and promoting civil society actors that are not necessarily pro-Russian but are illiberal and radical.

Key words: *democratization, Russia, Georgia, cleavages, spoiling.*

Ten years ago, Peter Burnell, a prominent scholar on democratization, put forward a rather straightforward question: «Does democracy promotion work?» [25] Today, that question seems even timelier as, notwithstanding massive investments in democracy promotion in former Communist bloc countries, illiberal democracy and democratic backsliding have been widespread, gradually undermining Western belief in the undisputed success of its assistance [7].

For autocratic regimes, the new trend against democracy is welcoming. Lacking a set of attractive values to offer to democratizing societies, the powerful strategy of authoritarian states is to exploit the «windows of opportunity» in fragile as well as